

Tiny, tinta, tintada, tintaina, V. *tenyir Tintar*, V. *tenyir i retrunyir Tinterella*, V. *retrunyir Tin-t'ho-calent*, V. *tenyir Tintibé, -bell*, V. *tenir Tintilaina, -illaina*, V. *tenyir Tintimpera*, V. *tenir Tintines*, V. *tentina Tintinabulació, tintinabular, tintinacle, tintinar, -ineig*, V. *retrunyir Tintinejar*, V. *tentines Tintipella, tintipera*, V. *tenir Tintorella, tintorer*, V. *tenyir Tintorera*, V. *tauró Tintoreria, tintori, -oria, tintura*, V. *tenyir*

TINYA, del ll. TĪNĒA, que designava les arnes, els polls i diverses menes de cucs i mengilla, i que en les llengües romàniques es va transmetre a la tinya, mal atribuït a l'acció de certs paràsits. □ 1.ª doc.: Llull. «Negligència, diu aquest savi, no és sinó tinya e arna amagada en drap preciós qui, per tal cant no y és vista, tot lo drap corromp e troça e-l fa gitar finalment al femer»; «posar --- vestedures en preciosos fusts, axí com suprés e semblans, qui han bona odor, per conservar-les de tinya o de arnes, no és peccat, car la entenció no és carnal ne mala», Eiximenis (*Terç*, 220; *Dones*, 183r1, p. 383.24); «dix Job parlant de si mateix: yo-m deç corrompre axí com a podrimer, e ésser destrohit, axí com a la vestedura qui és rosegada per les arnes e per la tinya», AntCanals (*Carta a sa germana*, CoDoACa XIII, 637.17); designant com en llatí una varietat d'arna, acc. ara només comarcal.

Com a nom de l'afectió humana cutània, el veiem ja en Sant Vicent Ferrer: «una perla en l'uyll, o tinya al cap» (*Serm.* III, 164.3); així mateix en un text rossellonès de 1371: «si vols garir altre de tinya --- fes-li tondre lo cap» (*InglC*); i en JRoig: «ix d'aqueix fanc / hon jaus, mullat, / de sancs sullat, / tinyes e ronya / ---» (*Spill*, 12083); i com a nom d'un mal que afecta les criatures: «guarir los infants de tinya», *Decam.* VIII, § 9 (trad. «del lattime»). Una i altra accs. recollides des d'antic pels lexicògrafs: «tinya, per ronya del cap; t., per ço qui rou lo drap», JMarc (*Dicc. de Rims*, 85); «SUZIEDATS DEL COS: sarna del cap o de la barba: porrigo; tinya: alopecia, ophiasis, 1 bues».

Avui l'acc. 'arna' és comarcal sobretot del cat. occid. estenenet-se fins al Sud de l'oriental i el Nord valencià; GaGirona defineix el verb «destinyar la roba: traure-la a l'aire i al sol, perquè se li'n vagen les tinyes: desapolillar», *Vocab.*, atribuint, almenys el verb, no sols al Maestrat i Tortosa sinó també a la PnaCast. i Val. D'altra banda el mot tinya en aquesta zona s'aplica també a l'afectió cutània, si més no del bestiar: almenys, segons el BDLC IX, 285, els pastors de cabres del Sió i el Llobregós expliquen que la d'aquestes bèsties «és pitjor que la ronya i molt encomanadissa». Sovint usat en comparacions proverbials, i com que no sols es diu «és més dolent que la tinya», ço que escau a l'"alopecia", sinó també «és més viu que la tinya» («ab qué es dóna a entendre que algú és moltíssim viu y astut», Lab. 1840), Riegler, en el seu estudi de les comparacions populars, entén que aquí s'ha de tractar de l'arna (*ARom.* XXI, 414).

Ja en llatí, TINEA va designar diverses menes de verms i cuques. Claudà, que segons Forcellini, li dona

el significat de 'poll', explica que les *tineae* s'havien menjat els cabells d'un desgraciat, deixant-li pelats grans trossos del cap: es tracta sens dubte de la tinya, i sembla per tant que el poble romà atribuïa a polls, o menjança semblant, la causa de la tinya. El sentit d'"arna" és corrent, entre altres, en el llatí cristià.² El mot s'ha conservat en totes les llengües romàniques d'Occident, i en totes té el significat d'"alopecia", quasi exclusivament en cast., mentre que en francès i fins oc. és encara més el nom de les arnes; i l'arag. *teña* també designa una 'eruga', cast. ant. *tiñuela* 'arna' (*Crón. Gral.*, ms. bíblic 6); *tiña* és l'eruga processionària a Ansó i Echo, i amb aquesta forma o *teña* a Fanlo (Wilmes) i en altres localitats aragoneses (Rohlf, *Dicc. Pir. Ar.*, s. v.; Alvar, *Atlas*, 430).

Aquesta doble o múltiple accepció no té res de peculiar del llatí o romànic, car es retroba en llengües d'altres famílies. En basc *ezkabi* (< llatí SCABIES) és la 'tinya' en general (biscaí, guipuscoà, labortà, alt-navarres), però com que a molts pobles de Biscaia apareix amb el sentit de 'papallona' i a Markina amb el de «polvillo que dejan las mariposas», creu Bähr (*RIEB XXVII, 87*) que és per una creença vulgar que els lepidòpters transmeten el contagi de moltes malalties per mitjà de la seva polsina (cf., alhora, el contacte ja antic entre els mots ARNA i SARNA).

Tinea tenia en llatí vocal breu, i en efecte la seva *ï* ha donat *e* en francès, *teigne*, però i en cat., cast. *tiña*, port. *tinba*; en oc. ant. es troba *tenba* però més aviat *tinba*; en els Pirineus tenim *tiña* fins a Bielsa («tien *tiña* en la raíz del pé! 1965) i a Echo i Ansó, però *e*, com ja hem vist, a d'altres localitats de l'Alt Aragó; també a Benasc («ye malo de *teña*» 'está enfermo de *tiña*', Ferraz, 101; Ballarín).

La *i* és anòmala, i no pas deguda a un fet normal de fonètica davant *y*, com s'ha dit (fins M-Lübke, *Gramm. d. L. Rom.* 1, 107) hi podria ajudar la fonètica, partint sobretot dels derivats (*tinyós, tinary* etc.), però hi contribuiria tant o més la influència de *tenyir* i de les seves formes deriv.: de les quals es pogué creure que formava part *tinya*, a causa de les clapes de color que deixa en el cap aquesta malaltia; en TINYIR alterna pertot la *e* amb *i*: cast. *teñir/tiñe*, cat. ant. *tiny*; oc. *tenh/tencha* de TINTUS, -A, i fr. *teint*, però català *tint*. Observem, en efecte, que és en els llenguatges romànics on l'acc. 'alopecia' és predominant o única, que hi ha *i* i no pas la *e* regular.

DERIV.: *Tinyós* [Llull]; «en un ramat de bestiar una sola bèstia *tinyosa* fa totes les altres bèsties *tinyoses*», Eiximenis (*Terç*, NCL II, 43.16); «*tinyós*: <o>ph[t]isiacus», Busa-N.³ *Tinyosa* (*AlcM*). *Tinyassa*. *Tinyeta* [1805, Belvitges]. *Tinyar*: «tinea pertundo»; «*tinyat*: tinea pertusus»; «*tinyar-se*: arnar-se la roba» en el Priorat (*Misc. Folk. Arabia*, 160); amb aquest sentit ja en els *CosTort.*: «si l'aurà venut per bo e per bé fort, e per sancer, e-l drap serà *tinyat* de la peça, e serà devés lo comprador, lo draper és --- obligat al comprador, per les sarcidures o per plapes, si-y són --- de lexar --- del preu ---» (Ol., p. 411); «una manteta de mallines, blava, forrada de vays